

Yalnız onu arzetmek isterim ki iştikak hiçbirimizin zannettiği gibi değildir. Ve Türk dilinin mevkiini anlamak için sureti kat'iyede Avrupadaki filoloji metotlarını taklit etmek ve oradaki usul ve kavaide riayet etmek lâzımdır. Ancak bu sayede türkçeye hakiki ve fenni mevkii verilebilir. *Bu dil tetkikleri antropoloji ve kronoloji ve arkeoloji ile kontrol edilmelidir.*

Bu tahliller arkadaşlarımdın tetkikine göre ve kendi fikrimce tadatsız birçok kelimelere tatbik edilebilir (paleölingistik cervele bakınız). Ve bu mesaide bazı yanlışlıklar yapmaktan korkmamak icap eder. Hint ve Cerman filolojisi Almanya'da tetkik edilirken en büyük müelliflerin nasıl birbirlerini reddettiler ve adım başında birbirine mugayir fikirde buldukları görülür. Fakat bu itirazlar iştikak ilminin iskeletini bozmas. Filolojinin bu kısmı hergün ilerlemektedir. Ve akademilerde bu türlü münakaşatı fenniye hergün vuku bulmaktadır. Her iki tarafın mesaisi beşeriyetin felsefe ve maneviyat sahasında en derin terbiyeyi vücuda getirecek mahiyettedir. (Sürekli alkışlar)

Reis — On dakika istirahat

Kapanma saati 16

İkinci Celse

Açılma saati 16,20

Reis — Kâzım Paşa Hazretleri.

Kâtipler — İsmail Müştak, Refik Ahmet Beyler.

Reis — Müzakereye başlıyoruz. Söz Cevat Beyindir, Cevat Bey yalnız mikrofonu karşı söyleyiniz ki ses iyi işitilsin.

Ahmet Cevat Beyin Tezi

Cevat Bey — Büyük Reisimiz, Reis Paşa Hazretleri, hanım ve beyefendiler. Yüksek huzurunuzda Sumerlilerin konuştuğu dili bizim konuştuğumuz dil ile karşılaştırmak istiyorum. İlk bu arzusunun sebebini anlatayım. Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin milli kültürümüzde yepyeni bir çalışma çağırısı açtığını bilirsiniz. Dil işle-tiyle uğraşanların da bu çağırıda çalışmasını milletseverlik borcu sayanlardanım. Bunun için gözlerimi Sumerlilere ve konuştukları dile çevirdim. Çünkü Sumerliler yazıt icat eden, riyaziyeyi, heyet ilmini icat eden en eski ve çok ilerlemiş bir mimarlık ve heykeltraşlık eserleri bırakan Türklerdir. Kendilenden dört bin sene sonra gelen ve ölmüş medeniyetleriyle bugünkü Avrupayı diriltten Helenlerin bile

geçmediği bu milletin harikaları garbın bütün dikkatini üstlerine çevirdi. Âlimler o zamandanberi asıllarını araştırmakla uğraşıyor. İlk onların İndo - Öropeen ailesine mensup olduklarını ispata çalıştılar, muvaffak olamadılar, lisanlarının ariyen olmadığı kat'i olarak anlaşılmıştır.

Ondan sora sumerceyi samî lisanlarla karşılaştırdılar. Samî olmadığı da aynı kat'ilikle anlaşıldı. Ne arîdir ne samîdir hükmünü verdiler. O arada bazı âlimler de Turanî namını verdikleri dillerle sumerceyi karşılaştırdılar ve Turanî olduğuna hükmettiler. Bu ilk sumerci âlimler arasında Doktor Hermanı anarım. Bundan kırk sene evel yazılmış rusça makalesini okudum. Bu zat sumercede bulunan vokalik ahenge ve bazı sözlerin türkçe sözlere benzediğine bakarak bu hükmü vermiştir. Fakat öbür âlimler onun fikrini kabul etmediler. Bukadarı yetişmez dediler. Bütün bir karşılaştırma lâzımdır diye itiraz ettiler. Bütün insanlara medeniyet vermiş olmak şerefi çok büyüktür. Bunu o zamana kadar Barbar saydıkları Türklere bırakmak, onlara, İndo - Europén grupu mümessillerine pek ağır geliyordu. Fakat Sumerlilerin ariyen olduğunu da ispat edemiyorlardı. Bu arada iki türlü bir faaliyet gösteren âlimler oldu. Meselâ Fransız Âlimi Autran Mitolojik esaslara dayanan bir metotla bir eser yazdı. Sumerlileri Ariyenlerin babası olarak çıkardı. Bu âlimin tetkikinden çıkacak netice olsa olsa Sumerlilerin Ariyenlere medeniyet hocalığı etmiş olduğunu, mitoloji verdiğini ispat eder. Bundan ilerisine varamaz; arafarında hiçbir dil benzeyişi olmayan Ariyen gruptan olduğuna delil tutulamaz. Garp âlimleri de Autranın tezini kat'i bir ilmi ispat saymadılar. P. Rivet ismindeki bir diğer Fransız da sumerceyi Okyanus dilleriyle, Avusttralya, Melânezya dilleriyle yaklaştırmak gayretini gösterdi. Bu zat sumerce ile bu diller arasında söz benzeyişleri buluyordu. Onun da eseri bir ilmi ispat sayılmadı. Gerçekten (Rivet) nin meydana koyduğu söz benzemeleri ancak Sumer medeniyetinin bütün Okyanusa, Avustralyaya, Melânezyaya, Japonyadaki Aynulara kadar gittiğini gösterir. Yoksa sumercenin o lisanlardan olduğunu ve ilk medeniyetin o kavimlerden çıktığını ispat etmez. Bu kanaate geldikten sora kendim suymerceyi tetkike karar verdim. Bu maksat için aldığım gramer ve lûgat muteber eserlerdendir, St. Langdon'un sumerce grameri ve kökler lûgatçesidir. Dört ay kadar geceli gündüzlü çalıştım, bu kısa zamanda elde ettiğim neticeler kendime çok ehemmiyetli ve ilmi kıymetli göründü. Müsaadenizle onları yüksek huzurunuzad hülâsa edeceğim.

Evvelâ tetkikteki güçlükleri arzedeyim:

Eski Sumer tabletleri milâttan beş bin sene evel yazılmıştır. Sumerce vesikalatı en eski Helen eserlerinden (Hommer edebiyatından) dört bin sene kadar eskidir. Sumerce iki bin senelik yazılı vesikalat bıraktıktan sora dünya yüzünde kullanılmaktan çıkmış Ön Asya medeniyetin dili olarak kalmıştır. Ondan üç bin sene sora Yenisey ve Orhun Kitabeleri yazılmıştır. İşte sumerce yedi bin sene eveline çıkan yazılı tarihî vesikalat bırakmış bir milletin dilidir.

Bu lisanın tarih içindeki sürekliliğini izliyecek eserler yoktur. Bu kadar eski bir lisan üzerinde ilmî tetkikler yapmanın güçlükleri kolayca anlaşılır. Fakat «böyle bir dil hiç tetkik edilemez, ilmî kıymetli neticeler çıkarılamaz» hükmü de verilmemelidir.

Tetkikleri güçleştiren âmillerden biri seslerin tespîtidir. Sumerce az çok takribî olarak okunmuştur. Çünkü okunmasına vasıta olan lisan (asurie) samîdir. Asuricenin fonetiği sesler sistemi ile sumercenin fonetiği arasında hiç olmazsa türkçe ile arapça arasında olduğu kadar büyük bir fark olmalı idi. Biz bundan evvel arap harflerile dilimizi ancak takribî olarak yazabiliyorduk. Meselâ vokal olarak kullandığımız "v" dört sesin işareti oluyordu. Kâşgarlı Mahmudun Divanı da on birinci kurundaki [*] türkçeyi Arap imlâsile gayet takribî olarak yazabilmişti. Çağatay lûgati de öyledir, ve okunması için ihtisas sahibi adamlara müracaate lüzum kalıyor. Garp âlimleri de elbette sumerceyi, Asurî fonetiği vasıtasile okudukları için, ancak takribî olarak yazabildiler.

Sora ve en mühimmi, sumerce, yazılı vesikalarla tespit olunan iki bin senelik tarihî hayatında hayret verici ses değişimleri arzeder. Bu ses değişimleri üzerine bir fikir vermek için misal olarak memleketin ismi olan Sumer lâfzını alalım. En eski «düşünüş yazısı», ideogsamino işaretine göre bu lâfız o devirde (ki - en - gin - ra) diye okunurdu ve mukaddes devlet manasına gelirdi. Lisanda nekadardan derin ses değişimleri olmalı (ki - en - gin - ra) lâfzı Sumer, daha doğrusu Şumir olsun.

Ses değişimleri bütün eski lisanların birbirinden uzak çağlarında görülen dil hadiseleridir. (Meillet) nin İstanbulda verdiği konferansta İndo - Europén lisanlarında gül isminin değişerek roz olduğunu söylemişti, hatırlarsınız. Bu acayip (değişmelere işte diğer bir misal bu (Ki - En - Gin - Ra = Şumir) değişmesi olsun.

Meillet'in ismini anarken bu Fransız âliminin İstanbul Darülfünunu âleminde yaptığı tesirden birkaç kelime ile bahsetmeme müsaade buyrunuz. Fransız âliminin sözlerinin bazıları millî dava için çalışanların işlerini hiç indirmeğe kâfi görülüyor. Ve şimdi gördüğünüz bazı gençler size soruyor: "Siz mukayesinizi bugünkü türkçe ile yapıyorsunuz, halbuki sesler öyle değişmiş ki benziyen sözlerle itimat caiz değil. Gül = roz misali meydanda. Artık davanızı nasıl ispat edebilirsiniz?" Bu münasebetle hatırlatmak isteriz ki eğer eski lisanlarda bütün sesler gül - roz misalinde olduğu gibi değişmiş olsaydı garp âlimleri dahi İndo - Europén ailesinin varlığını bulamaz, tarihini izleyemezlerdi.

Gül - roz misalinin yanı başında başka misaller de vardır; lisanlarda benzer sesler de kalmıştır. Peder, patir - padre, fater; fatihci, mader, mitir, madre, muter, modher . . . «en - in - eun - one», ve saire ve saire. İşte lisanlar arasındaki yakın-

[*] Kurun'un asır manasına türkçe bir söz olduğu filologlarımızca tespit edilmiştir.

lıkları göze çarptıran bu gibi benzerliği kaybolmamış kelimeler olmuştur. Biz de bunları ilmi usul altında arayıp buluyoruz. Az sora kendiniz göreceksiniz.

«Ki - en - gin - ra» lâfzını Şumire götüren ses değişmelerini (tangdon) gösteriyor; bir kere bu lâfız bir kaynaşma geçirmiş, kingir olmuş; bu kaynaşma bizim (bıldır) sözündeki kaynaşmaya benzer; bilirsiniz ki bu mürekkep söz (bir yıldır) grupundan çıkmıştır. Kingir olduktan sora başka zamanlarda (k) sesi (ş), (ng) sesi (m) olmuş ve dudak sesinin tesiriyle (i) vokali (u) vokaline dönmüş; Şumir çıkmış.

(K) sesi (ş) olur mu, ng sesi (m) olur mu? Buna dair istediğiniz kadar, türfü lisanlardan misal bulabilirsiniz. Meselâ lâtincenin (k) ları fransızcada (ch) olmuş; kamino chemin; kavallo cheval ve saire ve saire.

Türkçenin bazı sözlerindeki (ng) sesi (m) olmuştur; tonguz = domuz gibi.

Burada dikkatinizi bir noktaya çevirmek isterim. Lâtincenin (k) sesleri bütün roman lisanlarında değişip (ş) olmuş değildir. Meselâ italyancada (k) kalmıştır. Demek ki türkçenin de bütün (ng) leri (m) olmamıştır, birçoğu da (n) ye değişmiştir; tengiz = deniz gibi.

Tarih içinde mukavemetli ve çabuk değişir lehçeler vardır.

Muhterem dinliyecilerimden rica ederim, ilmin emrettiği her türlü ihtiyatlarda kusur etmemeğe çalıştığuma inansınlar; gayemiz kendi yurttaşlarımızın gözlerini bağlamak değildir, davamızı garp âlimlerine ispat etmektir, ve buna muvaffak olacağımıza da kanaatimiz vardır.

Şimdi müsâdenizle iki lisan arasında yürüttüğüm karşılaştırmayı arzedeğim. Bu terlik birkaç kısımdır.

- a) Fonetik mukayesesi.
- b) Morfoloji mukayesesi.
- c) Lûgat mukayesesi.
- d) Ayrıca iki lisanın zamitlerin ve sayıların karşılaştırılması.
- e) İki dilde nahvî terkiplerin ve nahvî ekgenliğin, iltisakın karşılaştırılması.

Görülüyor ki geliş güzel kelime benzeyişleriyle iktifa etmedik, mukayeseyi dil birliğinin bütün sahalarında yürüttük.

A. FONETİK MUKAYESESİ

1 — Fonetik mukayesesi demek iki dildeki seslerin karşılaşması demektir. Sumercede türkçenin sekiz vokalinden yedisi respit edilmiştir. Yalnız (ı) sesinin mevcudiyeti henüz sabit olmamıştır. Fakat bu vokalin bazı Türk lehçelerinde de inkişaf etmemiş olduğu malûmdur. Bizde bile (inanmak, şişman) gibi bazı kelimelerde baştaki vokal ahenge muhalif olarak (i) dir.

2 — Sumercede, türkçede olduğu gibi, arapçanın boğazda bir kapandı ile telâffuz edilen (ayın) sesi yoktur.

3 — Sumercede ve türkçede (f, v) seslerine tesadüf edilmiyor. Türkçede (v)

ile başlayan sözlerin çoğu eskiden (b) ile idi. (bar - var, bir - vir); (r) ile başlayan ancak üç dört kelimesi kaybolunmaktadır. Türkçede de bu sesle başlayan kelime bulunmadığı malumdur.

4 — Bazı Türk lehçelerinde bariz bir telâffuzla mevcut olan sağır nun (ng) sesi sumerde de dahi vardır. (l) sesinin bizde olduğu gibi sumerde de iki telâffuzu olduğu anlaşılmıştır.

5 — Türk lehçelerinde yaygın bir surette mevcut olan (ç) sesi sumerde işaret edilmiyor. Fakat hence bunun sebebi samî lisanlarda mevcut olmayan bu sesin sumerde mevcudiyetini işaret ettirecek bir vasıtanın bulunmamasıdır.

Samiler, meselâ Araplar, (ç) sesini (ş) sesine değiştirirler. (Çavuş yerine şavuş çabuk çabuk yerine şabuk şabuk diye okurlar); buna bakarak (ş) harfi ile işaret edilen sesin birçok kelimedeki (ç) olduğuna kuvvetle hükmediyorum.

Bu lisanın alfabesinde işaretli (z) ile gösterilen sesin (c) olduğu söyleniyor ki bu da (ş) hakkındaki hükümlerde yanılmadığına delil tutulabilir.

6 — Her iki lisanında bir konson grubu ile başlayan kelime yoktur.

7 — Yedinci ve en mühim vasıf, her iki lisanında vokalik ahenktir; vokallerin benzeşmesi denilen hadisedir. Bu hâdise bütün Türk lehçelerinde varsa da inkişaf derecesi muhteliftir. Sumerce bilinmeden Ural Altay lisanlarına munhasır zannolunmakta idi. Bu sebepten âlimlerin dikkati en evvel buna çevrilmişti. Bahsettiğimiz Doktor Herman en ziyade bu lisanî hâdiseye dayanarak sumercenin Ural - Altay lisanlarıyla bir menşeli olduğuna hükmetmiştir.

Aciz, bu fonetik hâdisesinden başka her iki lisanında müşterek altı vasıf daha ilâve edebildim. Yedi fonetik vasfın bir arada müşterek olması kuvvetli bir karine teşkil eder.

8 — Ses düşmesi (apokop) sumerde mebzuldür. Türkçede sondan damak k-h-g sesinin düşmesi pek çoktur. Fakat sumerde l, s, n, m sesleri de sondan ve baştan düşer ki bunun neticesi olarak geniş bir ses eşliği (homofoni) husule geliyor. Yani sumerde birçok tek heceli kelimeler ses düşmesiyle birbirine karışmış, aynı lâfızlar muhtelif manalı olmuştur. Bu hâdise dahi sumerce özlerinin tettebbuunu son derece güçleştirmektedir.

B — MORFOLOJİ MUKAYESESİ

1 — Sumerde sözlerin kökü hemen daima tek hecelidir. Bütün tasrifte asıl madde ilmî tabirile (çıplak) olarak yani değişmez surette muhafaza olunur ki bu hususta türkçe ile aynı yapıda oluyor. Vakti sumerde aynı kökten ayrı vokallerle isim ve fiil maddeleri teşekkül etmek vardır, fakat madde teşekkül ettikten sonra bütün tasrifte (çıplak) yani olduğu gibi kalır.

2 — Her iki lisanında müzekkerlik ve müenneslik şekilleri yoktur. Türkçede erkek, kadın ve hayvanlarda dişi isimleri cinsi tefrik için kullanıldığı gibi sumerde de nitağlı, sal isimleri cins tefriki mütemmimleri olarak kullanılır. Bu mü-

temmimler tayin olunan isimden evel de sora da getirilebilir. (Sil nitağ = erkek kuzu, sal sil = dişi kuzu); bu gruplar bizim Mehmet Molla Molla Mehmet, amcabey, beyarınca; Fatma Hanım, hanımteyze gruplarına benzerler; mütemmim rolündeki unvan isminden evel de, sora da gelebiliyor.

3 — Sümercede yalnız erkeklik dişilik için değil balık, ot, zehirli mahlûk, kuş, şehir, memleket gibi makuleleri de tayin eden sözler vardır. Bunun sebebi apokop neticesi olarak husule gelen şu seslilik (Homofoni) dir. Aynı lâfzın birkaç manası peyda olduktan sonra onlara tayin edici mütemmimler vermek lüzumu hâsıl olmuştur. Tıpkı bizde (barbunya aldım) diyenin aldığı balık mı veya fasulya mı olduğunu anlatmak için bu mütemmimleri de beraber kullanmağa, balık veya fasulya diye tasrih etmeğe mecbur olduğu gibi.

4 — Terkip usulile teşkil edilen isimlerde bir yapılaş benzeyişi vardır:

E-gal (saray: e = ev, gal = büyük) lu-gal (kiral-lu = adam, gal = büyük) v. s. Bunlar iki ilimden teekkül etmiş mürekkep sözlerdir.

5 — Baş eklentilerle terkip.

Bu teşkilde sumerce türkçeden ayrılır gibi görünüyor. Fakat bunun sebebi tayini unsurun umumiyetle sumercede isimden evel gelmesidir. Çünkü prefiks (baş eklenti) gibi görünen unsurlar hakikatte henüz müstakil manasını kaybetmemiş, edatlaşmış isimlerdir. Namlugal kırallık demektir. Fakat sumerce nam bizim -lik eklentisi gibi kendi kendine -lu kullanılmıyan, müstakil manası olmıyan edat değildir. Keyfiyet ve meslek manasında bir isimdir. Buna göre bu gibi unsurlara henüz hakikî prefiks denemez. Bunlar teşekkül halinde (prefiks) lerdir.

Görülüyor ki bu mürekkepler tayini unsurların isimden evel gelmesi itiyadından doğmuş bir teşekküldür.

Sumercede müstakil manası olmıyan bazı sesler de terkiplere girer. Fakat bunlar da hakikî (préfixe) ler değildir. Çünkü aynı mana ile muhtelif maddeler teşkiline yaramıyorlar. Bizim vazgeçmekteki (vaz) gibidirler. Vaz yalnız bir fiilde mevcuttur. Muayyen bir mana ile birden fazla kelimenin terkibine girmiyor. bundan dolayı hakikî préfixe, meselâ lâtincedeki re - veya im prefiksleri gibi bir unsur değildir. (Malûmdur ki re - müteaddit fiillerin terkibine tekrarlama, immenfi manasıyla girer). Sumercede öyle değildir.

6 — İki lisanda ismin halleri .

Her iki lisanda sona getirilen eklenti (süfikse) lerledir. Bu ismî tasrifte benzeyiş tamamdır. Fazla olarak lâhikalarda menşe birliğinin keşfi de mümkün görünüyor. Sumercede locatif (sükûn halî, zarf mefulü) a, türkçede da — ta, sumercede ablâtif (hareket — başlama halî) ta, türkçede tan—dan iledir. Türk lisanlarında bu iki halin menşe'de bir olduğu tahakkuk etmiştir: Orhun kitabelerinde bu iki halin şekli birdir. J. Deny en eski şeklin tan—dan olduğuna ihtimal veriyor. O halde bütün yer (lieu) münasebetlerini ifade eden mütem-

mimlerin şekli tan—dan iken iki apokop (ses düşmesi) neticesinde (ta-da) ve (a) şekilleri hâsıl olarak eklentiler üçleşmiş ve tabii olarak karışmıştır. Mütemmim şeklinin karışması tarihî devirlerde bile görülmüştür:

Sumercede datif (hedef halî, «ra» bizde «a» iledir).

Bazı Türk lehçelerinde bu morfemin (ga), (ka) olduğu malûmdur. Mukavemeti fazla lehçelerde en eski şeklin bugüne kadar muhafaza olunabilmiş olması muhtemeldir. Buna göre takip ettiği tebadül serisi sumercede şudur.

g sesinden ng sesine;

ng sesinden n sesine;

n sesinden r sesine;

Bu deyişin ispatı kolaydır.

Sumercede:digir'den dingir (=parlak, ve Allah; mukayese edini: tangri) çıktığını Langdonda görüyoruz. Türkçede tengiz den deniz olduğunu ve bütün sağıt nunların âdi (n) seslerine değiştiği malûmdur. Sumercede (n) sesinin (r) sesine değiştiğini gene Langdonun tahkikatından anlıyoruz. Unuk'tan uruk (=il ve ölke) olmuştur. Tabii şimdilik bu tebadülü, tarihî vesikalarla ispat etmek bizim için mümkün değildir; ancak dayandığımız istidlâl ayrı ayrı tebadül serileriyle sabit olmuştur.

Fazla olarak görüyoruz ki sumercede -ge eklentisi kalkmamış izafet morfemi olarak kalmıştır. Bu da bu lâhikaların her iki lisanda aynılığını ispat eden kuvvetli bir kanıttır. Türk lehçelerinin bazılarında (-ra) eklentisi mevcuttur; bizim kullandığımız içeri - içre, dışarı - taşra gibi mahdut kelimelerdeki re - ra da aynı morfemdir.

7 — Her iki lisanda zamirler.

Birinci şahıs zamirinin iki lisanda tam aynyeti sabit olmuştur. Tetkikimizde esas tuttuğumuz St. Langdon'un gramerinde (s. 101) sumercenin birinci şahıs zamiri (men) olarak gösteriliyor, bunun da daha eski şekli olan (gen) den inkişaf ettiği zikrediliyor. Sumercenin bu (men) zamiri şimal ve cenup Türklerindeki (men) - (ben) zamirinden başka bir şey midir? İki lisanın yapısında sezdiğimiz uzun benzeyişler zincirinin bu halkası bana pek sağlam görünüyor. Hususiyle ki, her iki lisanda izafet morfemi (possessif) ve kopula (haber edatı) bu zamirden inkişaf etmiştir. Türkçede, malûm olduğu üzere, birinci şahıs muzaf lâhikası ve birinci şahıs kopulası (haber edatı) esas olarak (-m) sesidir; bunun da (men) den bir apokopla (n sesinin düşmesiyle) inkişaf ettiği tahakkuk etmiştir (hâlâ men zamirini olduğu gibi morfem ve kopula olarak kullanan Türkler vardır).

Misaller:

Türkçemizde	Sumercede
Adam ım	Lu me
Evim	Emu

Sumercede bu izafet morfeminin hedef hali (datif) (ma) dır ki aynı morfe-
min türkçedeki şekline daha ziyade yaklaşıyor:

S. Lugalman=T. kralıma.

İkinci Şahıs zamirlerinde de aynı benzeyişlere rastgeliyoruz. Her iki lisanında
bu zamirlerin esas sesi s - z dir.

Üçüncü şahısta kopula (haber edatı) — her iki lisanında — zamirden inkişaf
etmiştir. Bu hâdise her iki lisanında, ta menşeden, aynı tekâmül yolunu takip et-
tiğine çok kuvvetli bir delildir. Türkçede üçüncü şahıs kopulası «- dir, - dur»du-
rur (daha eskiden turur) fiilinden çıkmıştır. Sumercede dahi aynı kopula (haber
edatı) olmak ve durmak turmak manasına gelen *ge-am* fiilinin hâl sigasıdır.

Bu inkişaftaki tenazurun ilmi kıymeti pek büyüktür, çünkü iki lisanın en
eski, menşee en yakın tekâmüllerindedir.

Üçüncü şahıs possessif'i (muzaf morfemi) sumercede *ni* dir. Bu şekil süb-
jekt ve objektte aynıdır. Bizde III şahıs muzaflarının muhtelif tasrif hallerinde
bir -n- sesinin münkeşif bulunduğu malumdur. Aynı morfolojik mevkide her
iki lisanında tesadüf olunan bu -n- sesi sırf bir tesadüf müdür? Hele çağataycanın,
azerinin ve daha başka Türk lehçelerinin objekt morfemi olan -ni, sumercede
aynı sesteki III üncü şahıs muzaf morfemile ilişiksiz sayılabilir mi?

Misaller:

Sumerce: Ama ni,	Türkçe: Anası ni
" Su na,	" Eli ne
" Sabba na	" Yüzü ne.

gibi.

Diğer pek mühim bir morfolojik benzeyiş muzaf morfeminin her iki lisanında
tayin edatı (harfi-tarif) rolünü görmesidir.

Sumercenin tayin (tarif) morfemlerinden biri de eşyaya mahsus *li* dir ki,
türkçe bu ile yaklaştırılmasına bir mâni yoktur. Lisaniyatla uğraşanlarca
malumdur ki, harfitarifler eski işaret sözlerinden inkişaf eder. Bu vasıtalarından
birinin işaret rolünden ayrılarak umumî bir tarif hizmeti görmesiyle harfi-
tarif doğar. Bu morfemin sumercede sona gelmesine şaşılmaz, hatta diğer gramet
kategorilerinde morfemlerin sona gelmesi her iki lisanında esas olduğuna göre,
en eski safhada bu morfemin de bu mevkide olması pek tabiidir. Bu da iki
lisanın takip ettiği tekâmül yolunu aydınlatan başka bir ışıktır.

9 — İşaret morfemi — Sumercede bu morfem esas (base) olarak "r" sesidir,
(ru) ve (ur) şekillerini de alır. Langdon'un gramerinde (r:l) tebadülüyle (ur:ul)
tekâmülünü görüyoruz. Sumercede işaret için kullanılan bu ul sözcüğünün türk-
çedeki ol (ş) ol işareti morfemleriyle yakınlığı meydanda değil midir? (u:o)
tebadülüne ise Türk lehçelerinde çokluk rasgelenmektedir: (bulmak - bolmak
gibi).

Mülâhazalar: Lisanların mukayesesinde en esaslı unsurların bir kısmı mor-

folojilerin verdiği unsurlardır. Vakti onlar da değişmiş tabiidir, fakat mukavemetleri de pek büyüktür. İngilizcenin lâtinceden olan büyük morfolojik farkları düşünülünce sumerce ile türkçe arasında keşif ve izah ettiğim bu morfolojik benzeyişlerin ilmi kıymeti aşikârdır.

C — LÜGAT MUKAYESESİ

P. Rivet'nin sumerce ile Okyanus lisanları arasında bir lügat mukayesesi yapmış olduğunu söylemiştim; tesis ettiği bu benzeyişler hakkında okuyucularımıza bir fikir vermek için evvelâ bu âlimin misallerinden birkaç tanesini görelim:

1. Sumerce: Gud = öküz.

Melânezya lisanlarında: Kuda: = at, gutung = maymun, guduk = domuz;

Mon - khmerl lisanında: Ketok = köpek; keru keruh, kotol = domuz; kdan = geyik, kuda = at.

Munda lisanlarında: Kuttu kuru = köpek, kudta = at, gudta, gudödi = eşek kunta-lauri = kanguru, kutera — kudella = opossum, kintala, gundul, kundao gudu = köpek.

2. Sumerce: Daga = parlak.

Melanezya lisanlarında: Dongi = gün, dagi, -dang = güneş, singa = parlamak, sing-u = ak.

Monkhmer lisanında Tungat, tangi, thana = güneş, dangay, tangi = gün, diğ = temiz.

Avustralya lisanlarında: Tinku, tuğla, digam = güneş.

Aynı lisanında: Tokop = gün.

3. Sumerce: Kud = kesmek, kid, ked = yarmak.

Melânezya lisanında: Kati, got, kede = kesmek, kota = vurmak, ngata = keskin, gita, kite, giti = ok, ngotu = balta, kotiva = korkmak.

Mon Khmer lisanında: Ket, kat = kesmek

Mudia lisanında: Kokas = kesmek, kidi kidi = parça parça etmek, khodras = kesmek yeri;

Bu misaller gösteriyor ki P. Rivet yalnız ve yalnız bir ses benzeyişine dayanarak, lâfızla mana arasındaki yakın veya uzak münasebete ehemmiyet veriyor. Bu gibi benzeyişler bulmak türçe için de çok mümkündür. Benim küçük bir tetkik ile görebildiğim bu kabül benzeyişler pek çoktur, ve istenilirse birkaç kat fazlası bulunabilir. İşte birkaç misal:

Sumerce	Türkçe
1. Gud ve Guz (= öküz)	Oğuz - guz = öküz; — koç.
2. Dag(= parlak)	Tangtan ve dan (tan yeri, tanrı = gök)
3. Kud-kid, ked (= kesmek)	Kes - mek; bu kökte d-t-s mübadelesi vardır.

Sumerce	Türkçe
4. Tag-Teg (=dokunmak, değmek)	Teg-Deg den deymek.
5. Tug (elbise, serpuş)	Tok-u dan doku (dokuma) Not. — u vokalinin hakiki timbri o olabilir (ul ile ol, bul ile bol) da olduğu gibi bir tebadül de melhuzdur.
6. Ar (=parlak)	Ar-ıg, ar-ı (=temiz, saf); (p) or (l), (p) ar (la).
7. Ul (=parıltı, yıldız)	(Y) ul-duz = yıl-dız Not. — duz. Esas mana yıl ve yıl da dır yıldırımınla da yaklaşıtırsınız.
8. Bar, bara (sar) (=mesken, saray, mabet)	Bark (ev bark)
9. Tag (=taş)	Tag-dağ ve belki de taş
10. Til (=yaşama)	Tir (i)-diri (r: l, t: d tebadülü)
11. Giş-iş ve eş (=ağaç, orman)	Yış (Orhun Kitabesinde orman; eş şekliyle de ağaç).
12. Par (=parlama)	Par (-parıl-lak)
13. Piriğ (=parlayış, ateş)	Pır (-pırıl-, pırılta)
14. Tır, tur (ikamet, ikametgâh)	Tur (-mak) -durak ağ (-mak) yükselmek ve manevi yükseklik
15. An (=yüksek olmak)	An (lı), an (la), v. s.
16. Nig (=bitaraf, muhayyer)	Neng (=şey; — ne)
17. Ad, adda (=baba)	Ata
18. Ama (=ame)	Ana
19. Ur=er, erkek	Er
20. Ud (zaman, gün)	Eski türkçe = (zaman) Bu ud (=bu-zaman, o zaman) - Öylen ve övün- buradan çıkmıştır.
21. Udba	
22. Uğu (=zehirli şey ve zehir)	Agu (=zehir) bu kelimeyi ug ve ugu telâffuz eden T. lehçeleri vardır.
23. Azag (=mukaddes parlak)	Izık, dık
24. Dingir (=allah)	Tangrı
25. Tur (=küçük)	Torun, toraman türemekten
26. Uri (=yukarı memleket)	Ural (=ayni mana)
27. Uru (=yapı, duvar, tesis)	Ör-mek, üre-mek, öz-en
28. Nın (hanım)	Nıme,anne

Bu misallere daha birçoğunu ilâve edebiliriz.

Dr. Herman her iki lisanı baba, ana, ata gibi sözlerin birbirine pek yakın olduğuna ehemmiyetle işaret ediyor; fakat hissi tabirlerin birçok müşterek denilecek derecede benzeyişler gösterdiği de malûmdur. Benim pek büyük bir ehemmiyet verdiğim bir etimoloji benzeyişi vardır, o da iki lisanın sayılarında keşfettiğim benzeyiştir:

Ç— İKİ LİSANDA SAYILAR

İlk bakışta Sumer sayıları ile türkçe sayılar arasında bu benzeyiş sezilmez.

Sumerce sayılar:

Aş, min, uşu-eş (veya uçu-eç), lammu, ia, aşsa, imin, -ussu, elimmu, us-u, uaş, min, v. s. Niş, uşu, niminninun, muş, (ve daha sonra Uş) v. s.

Türkçe sayılar:

Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, on bir, on iki, v. s. yirmi, otuz, kırk, elli, altmış v. s. şimdi bu iki seri sayıların arasında nasıl bir benzeyiş olabilir diye sorabilirsiniz? Bir lisanîyatçı gözü ile benim sezdiğim kuvvetli benzeyişler şunlardır.

1. Her iki seride «on» dan sonra gelen sayıları «on» a ilk sayıların ilâvesile teşkil ediliyor, on bir, on iki, on üç ,on dört...

Bunun büyük ehemmiyeti vardır, nasıl ki fransızca onze douze; rumca en-deka, dodeka; rusça tzdinnaat, dvenetzat v. s. sayıları da bu lisanların aynı aileye mensup olduklarına dair gösterilen delillerden ibarettir. Bütün bu lisanlarda on bir, on iki... yerine bir-on, iki-on denilmiştir.

Bu benzeyiş düşünüş tarzlarının birliğine delâlet eder, yoksa hakiki bir etimoloji benzeyişi değildir.

2. Sumerce «aş» = bir, sayısı türkçeye görüldüğü kadar yabancı değildir, uygurca Aşnu (=evvelâ) bu aş sayısının eklemeli bir şeklinden başka bir şey olmasa gerek. (Uygurcada aşunkıata=ilk baba (Hz. Ademe verilen isimdir). Sumercede «bir» sözü de vardır, manası ayrı ayrı, dağıntıdır; bir bir sıratında de kullanılır).

3. Türkçe sayılardan bazılarının nihayetinde «ç, ş, z» seslerini görüyoruz: (üç, sekiz, dokuz, otuz, altmış, yetmiş, yüz) bu son seslerin etimolojisi şimdiye kadar izah olunmamıştır. Ben bu muamanın anahtarını Sumer sayılarında rasgeldiğim unsurlarda buluyorum.

Bir kere bizim üç sumerce (eş) veya (ile) en büyük bir yakınlık gösterir. Fonetik kısmında söylendiği gibi samî «ş» sesinin sumerde birçok kelimelerde «ç» sesine mukabil tutulmuş olması muhakkak gibidir. (Arabın çavuş - şaviş, çabuk - şabuk telâffuz ettiği gibi), bu mülâhaza ile türkçe üç sumerce uçu-eç ile birleşir.

4. Sumerce Usu (=on) muammayı halleden ikinci anahtardır. (Otuz) un daha eski bir şekil olmak lâzım gelen «uçus», «çuş» tan çıkmış olduğuna tereddüt bile caiz değildir.

Bizim «o bir» terkimizden «öbür» çıkmış olduğuna kimsenin şüphesi yoktur: burada «o» nun tesiriyle «i» nin «ü» olduğu (yani diş vokalinin dudak vokaline değiştiğini) ve (ü) nün tesirile (o) nun (ö) olduğunu (yani ince vokalin kalın laştığını) görüyoruz. (S-z, t-s)tebadülleri ile kim bilir hango devirde, otuz hâsıl olmuştur. Sumerce Muş (60) altı on manasında bir terkiptir. Bizde altmış (altmış), — uş=on olduğuna göre-altı on ifadesine muadildir. Bizim yüz sayımız (uus=on on) dan çıkmış bir kaynaşmadan başka bir şey değildir. Dokuz (dokuz), sekiz (zek-is) saplarımız da eski «us - on» ile ifişikli teşekküllerdir.

Bütün sayı sisteminin iki lisanında tıpkı tıpkına birbirine mutabık gelmesine imkân yoktur, böyle bir mutabakat aynı aileye mensup başka lisanların da sayı sistemlerinde mevcut değildir.

Hasılı bana göre, sumerce Uş - Us U (=On) Eş - Eç) veya (=üç bizim bazı sayılarımızın sonundaki «ç, , z» seslerinin menşecini gösteren alâmetlerdir. Mukayeseli tetkikimizin en kuvvetli neticelerinden biri budur.

D — NAHVİ TEŞEKKÜL MUKAYESESİ

Yukardanberi yürüttüğümüz bu mukayesede hep benzeyiş noktalarını aradığımızı ve benzemiyen noktalar hakkında ancak bazı mülâhazalar beyanıyla iktifa ettiğimizi tekrar ederiz. İki lisanın aynı menşeden olduğu halde birkaç bin, hatta birkaç yüz sene içinde, umumî yapı ve çatının muhtelif kısımları yüzde yüz değişerek birbirinden ayrılabilirler.

Asıl mühim olan uzun ve tarihî bağları kopmuş bir müddet içinde muhafaza olunabilen küçük karinelere.

Sumer fiili kendisinde gördüğümüz karakterlerden biriyle Türk fiiline benzediği halde diğer bir karakteriyle de ondan ayrılabilir. İki fiili birleştiren karakter şahsa müteallik tasrifin sona şahsî zamirlerin getirilmesinden inkişaf etmesidir. İki fiili ayıran karakter ise sumerde fiilin baş tarafına, subjekt ve objektî temsil eden unsurların ve bazı bina ve şekil unsurlarının getirilmesidir.

Şahsî zamirlerin sona getirilmesile husule gelen tasrif hakkında bir misal;

Sumercede	Türkçede
I. Siğ mu	Sıkar im (ben - men)
II. Siğ zu	Sıkar sın (sen)
III. Siğ ni (bi)	Sıkar (o)

Şahsî tasrifte görünen bu benzeyiş, nahvî tertipte bazı misallerde kuvvetlenir.

Sumerce; Mu na ni gub

1 2 3 4

Türkçe; Bu onun için onu koydu

1 2 3 4

Bu mümessiller meselâ fransızcanın «il, en y» gibi mümessillerini andırır; fransızca bu gibi mümessillerin istimaliyle lâtince veya sanskritçeden uzaklaşır, fakat bu ayrılış o lisanların bir menşeli olmasına mâni olmaz.

Asıl bizce mühim olan şu cihetlerdir.

1. Fiil cümlelerin nihayetine geliyor; 2. Subjektin (failin) mümessili baş diğerleri ikisi arasına geliyor.

Bir de şu misale bakalım

Sumerce: lugale (emağ ni a) (mu na ni tur).

1 2 3 4 5 6 7 8

Türkçe: kral (mabedine) (bu "mu" oraya onu getirdi)

1 2 3 4 5 6 7 8

Fiilin mümessillerle kuvvetlendirilmesi hususiliği bir tarafa bırakılsın. cümlelerin tertibine bakılsın; asıl rükünlerin sırasında bir mutabakat vardır; subjekt başta, fiil sonda mütemmimler ortada.

Mabedine mütemmiminin üç unsurunda gördüğümüz sıra ise bizim nahvimize çok mutabaktır; evvelâ isim, sonra muzaf eklentisi (possesif), en nihayete mütemmim eklentisi:

S. Emağ + ni + a

1 2 3

T. Mabed + in + e

Bu iki mutabakat iki lisanın nahvine son derece terkike lâayık bir benzeşiyor.

Diğer bir misal:

S. Udba aşhare (iği mu şu) (dussu azağ) (minigub)

a b c

1 2 3 4 5

T. Ozaman kâhin (gözüm önüne) (mukaddes sepeti) koydu.

a b c

1 2 3 4 5

Bu misalde zaman mütemmiminin sübjektten evvel gelmesi diğer bir benzeş çizgisini teşkil eder. Gözüme- gözüm önüne mütemmimin nahvi, upkı mabedine mütemmiminde görülen nahvin aynidir. Ne Samî ne Hindu-Avru- paî hiçbir lisan ailesinde böyle bir nahvî teşekkül yoktur .

Muhtasar mukayesemi takip etmek lütfunda bulunanlarda nasıl bir kanaat hâsıl olduğunu bilmiyorum. Fakat iki lisanın fonetiğinde, morfolojisinde, lûgatinde, sayılatında, zamirlerinde, şahıs tasrifinde, nahvî tertibinde, nahvî "agglutination" unda bulduğumuz sarîh benzeş çizgileri tesadüfün bir oyunu olabilir mi?

Hiçbir garp âlimi sumerceyi, böyle ilmi bir metotla mevcut lisan ailelerinden türkçeden başkasına yaklaştıracak bir mukayese yürütmemiştir; ve şimdiye kadar yapılan tetkiklerde dilin bütün yapısına şamil bu gibi kuvvetli benzeyişler bulunamamıştır.

Benim mukayesemin en ihtiyatlı âlimlere bile ilmi ihtimal derecesinde bir kanaat verilebileceğini zannediyorum. Talih yardım eder de uzun zaman çivi yazılarıyla uğraşmağa vakit bulursam ispatımı ikmal etmek ümidini kuvvetle besliyorum. (Alkışar)

AGOP MARTAYAN BEYİN TEZİ

Reis — Agop Martayan Bey tezini izah edecektir.

Agop Martayan Bey — Muhterem Hami Reisimiz Büyük Gazi Hazretleri, Hanımlar, Beyler;

Söze başlamazdan evvel Türk Tarihinde bir dönüm noktası teşkil edecek olan büyük Kurultayın müzakere ve kararlarını pek yakından takip eden Bulgaristandaki bir milyon Türkle binlerce yurttaş tarafından Türkiye Cümhuriyetinin Ulu Reisi, Türk irfan âleminin büyük rehberi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerini, Türk Dili Kurultayının güzide ve mümtaz azalarını çok derin saygılarla selâmlarım.

TÜRK, SUMER VE HİNTAVRUPA DİLLERİ ARASINDAKİ RABİTALAR

Türkî Dilleri (Türkî kelimesinin Türk dillerinin heyeti umumîyesini Osmanlı Türk dilinden ayırmak için kullanıyorum) Samî lisanlar gibi yekdiğerine o kadar benziyorlar ki, dil mütahassısları çok defa onları ayrı ayrı lisanlar addecek yerde diyalektler zannederler. Ecnebi dillerden tecrit edildikleri cihet yalnız Sibiryadaki Yakut türkçesiyle Merkezî Rusyadaki Çuvaş terkçesidir ki ayrı bir manzara ve hususî bir inkişaf tarzı arz etmektedirler.

Bir zamanlar bu Türkî lisanlarını MONGOL — TONGUZ lisanları gruna ithal ederek ALTAY lisanı grupunu teşkil etmek âdet olmuştu. Buna FİNO — UĞR grunu da ilâve edilerek KOREALILAR lisanının, japoncanın ve SAMOYET diyalektlerinin dâhil bulunduğu büyük URAL — ALTAY ailesi meydana çıkarılıyordu.

Bunları bir araya toplıyan (linguistique) vasfa gelince, (agglutination) tesmiye edildirdi, ve buna klâsik nümune olarak ta türkçe SEVİŞTİRİLMEMEK kelimesi gösteriliyordu.

Mamafih bu URAL — ALTAY noktai nazarı dil mütahassısları nezdinde daimî surette makbul addedilmedi ve Fino — Ugr lisanları hakkındaki tetkikler derinleştikçe, dil mütahassısları mezkûr grunu ALTAY kısmından

ayırarak iptidai bir URAL — ALTAY lisanının mevcudiyetini cerhettiler. Binnerice, bugün Türkî lisanları umumiyetle yalnız MONGOL ve TONGUZ lisanları grupuna ithal ediliyor veyahut bazı dil mütehassıslarına göre büsbütün ayrı bir grup teşkil etmektedirler.

Türkî lisanları niçin bu suretle tedricen tecrit ediliyor ve esaslı rabıtalara niçin inkâr olunuyor?

Bu soruların cevabını türkiyatta tatbik edilen metotlarda aramak lâzımdır. Dil ilmi, umumiyetle (linguistique historique) metodudur, ki Samî, Finno - Ukr ve bilhassa HİNT — AVRUPA lisanları gruplarının ayrı ayrı tetkiklerinde kıymetli neticeler vermiştir. Ancak, isminden de anlaşıldığı veçhile (linguistique historique) metodu tarihî devirlere ait ve nispeten yeni lisanlara uygundur. Samî, Finno - Ukr ve Türkî dilleri tarihi devirlerde inkişaf etmiş dillerdir. Fakat lisan gruplarının KABLETTARİHİ rabıtalarını meydana çıkarmak hususunda (linguistique historique) âcizdir.

Kablettarihi hayat (milletlerin dolaşmaları, yekdiğerine karışmaları ilâh...) öyle bir manzara arz ediyor ve öyle bir zemin hazırlıyor ki, orada (linguistique historique) metodu faaliyette bulunamaz. Bundan dolayıdır ki, kablettarihi rabıtaların tetkiki daha derinlere nüfuz edebilen bir metoda muhtaçtır. Bu metod da (Jafetologie) de tatbik edilmekte olan (Linguistique Ontologique) yahut (Paléontologique) metodudur.

Yekdiğerini tamamlayan bu iki metodu Türkî lisanlara tatbik ettiğimizin sebebi de, Türklerin Alp ırkına ve Hint - Avrupa grupuna mensup oldukları neticesine varmış olduğumuz teşkil etmektedir. Yekdiğerinden ne kadar da ayrı meseleler olsa, ırk ile lisan, kablettarihi devirlerde yakından bitibirine bağlı bulunuyor ve yekdiğeri üzerine kuvvetli tesirler bırakmıştır. İrkî bir tabir olan ALP kelimesi bile aynı ırkın konuştuğu lisanın esas karakterini göstermektedir.

Benim noktai nazarıma göre haddizatında ALP kelimesi eski türkçedir. Etimolojik noktai nazardan Avrupaldara göre lâtincenin ALPES kelimesinden alınmıştır. ALP dağlarına verilen bu isim ise GAELİK — KELT lerinin "YÜKSEK DAĞ" manasını ifade eden ALP kelimesinden alınmıştır. İRLANDA KELT lerinin lisanında ALIP kelimesi "KÜTLE" manasını ifade eder. Yüksek dağların kar veya tebeşir kayalarıyla örtülü bulduğuna kasten lâtince de «beyaz» manasını ifade eden ALBUS kelimesinin de ALP kelimesiyle rabıtası vardır. Mezkûr ALBUS kelimesinden ise eski İngilterenin ALBION ismi ileri gelmiştir.

Maamafih, eski yunancada dahi "ALVİON" (ALBİOV) kelimesi vardır ki, mitolojide HERKÜL tarafından katledilen NEPTUNUN cesur oğluna verilen isimdir.

Hint - Avrupa, ve bilhassa KELT dillerinde kullanılan bu ALP kelimesi öz Türkî dillerinde de aynı şekillerle mevcuttur. Gök Türklerinin ilk abi-

delerinde ALP kelimesi «Cesur», «Kahraman» manasında görünmektedir. (Radolff, "Versuch eines Wörterbuch der Türk Dialecte", sahife 430). Aynı ALP kelimesinden başka isimler de teşkil edilmiştir. Şöyle ki:

Gök - türkçede	ALPAGU
Koman - türkçede	ALPAUT
Tobolsk - türkçede	ALPAĞIT

Her üç lisan da bu kelimelerin manası "aslızade" dir. Her üç kelimenin esasını teşkil eden ALP kelimesine gelince «Cesur», «kahraman» manasını ifade etmektedir. Anadoluya akın eden Selçukların ALP ASLAN prensi de tarihin malûmudur.

İşte türkçede "cesur", "kahraman,, manasını ifade eden bu ALP Kelimesidir ki Yunancada etimolojik «ejderha», KELT lisanslarında ise «büyük yükseklik,, manasında kullanılmış ve binnetice Alp dağlarına isim olmuştur. Esasen "türk" kelimesi de "kuvvet,, manasını ifade ettiğinden "ALP,, ve "TÜRK" kelimeleri (sinonim) addedilebilir.

Hint - Avrupalı KELT ler Brakisefal olup Alp ırkına mensup addedilmektedirler.

Bu Alp ırkını en iyi şekilde tetkik etmiş olan W. Z. Ripey ("The Races of Europe") nam kitabında onun Asyadan geldiğini beyan ediyor. İşte Türkler de bu Alp ırkına mensuptur. Onların dili de aynı ırkın konuştuğu dil grubuna dahil olduğu için bu dilin esaslı hususiyetlerini aşağıda hulâsa ediyoruz.

"Türk" tabirinden daha vâsi ve daha şümüllü bir mahiyeti haiz bulunan "ALP" tabirini dil ve ırk ilimlerine ait palcontolojik bir esas olarak kabul ettikten sonra, Türk diline ırktaş olan diğer dilleri bu vâsi sahaya getirerek onları Türk diliyle kolayca mukayese etmek ve bu büyük ailenin bütün hususiyetlerini meydana çıkarmak kabil olacaktır.

Kablettarihî dolaşmalar ve tecritler hasebiyle Alp dilleri kelimece birbirlerinden çok farklıdır. Hatta iki komşu Alp dillerinin bile yekdiğerinden büsbütün ayrı kelimeleri vardır. Türkî ve Mongol lisansları için de vaziyet aynıdır. Meselâ Türkçe SÖZ, Mongolca ÜGE, türkçe AK, Mongolca ÇAGAN (beyaz). Zahirî farklara rağmen bu kelimeleri dikkatle tetkik ettiğimiz zaman göze çarpan rabitalar da meydana çıkarılabilir. Alalım Sumer ve Türk dillerinin atideki kelimelerini:

Sumer lisanı	Türkçe
AD (baba)	A'ŦA (baba)
ADAM (mahlûk)	ADAM (insan)
UKU (uyumak)	UYKU (uyumak)
UGU (Doğurmak)	ÖGE (ana)
GIS (adam, erkek)	KİŞİ (insan)
KIA (nehir kenarı)	KIYI (sahil)

Agop Martayan Bey

Bu kelimeler meyânında en ziyade Sumer lisanındaki UGU ve türkçedeki ÖGE kelimelerini şayanı dikkat addediyorum. ÖGE kelimesi munhasıran Gök-türkçede görünmektedir. Bu kelimenin "ana" manası için (Vambéry) nin "Ty-mologisches Wörterbuch der Turko-Tatarischen Sprachen,, eserine müracaat ediniz (sahife 45). Radlof'a gelince, aynı kelimeyi Uygur-türkçesinin OK (ruh) kelimesile mukayese ediyor. Osmanlı türkçesinin ÖKSÜZ ("yetim, anasız,,) kelimesi de bundan ileri gelmiştir, ve bütün bu kelimelerin aslı Sumer lisanındaki UGU (doğurmak) manasıyla alakadardır.

Miktarlarının çoğaltılması kabil olan bu birkaç misal Sumer ve Türk lisanlarının rabitalarını (voculaire) noktai nazarından ispat etmektedir.

Fonetik deliller dahi aynı neticeyi ispat etmektedir. Fonetik itibariyle bu lisanlarda en ziyade telffâuz ahengi (vocale harmonie) göze çarpmaktadır.

Meselâ Sumer lisanındaki DAGAL, MURUB, NAGAR, URUDU kelimelerinde türkçe ÜZÜMÜ, KIZINIZ, kelimelerinde olduğu gibi telâffuz ahengi muhafaza edilmişti. Gök-türkçede ve Sumer lisanında F harfinin mevcut olmaması son derece şayanı dikkattir.

Türk ve Sumer lisanlarını aynı Alp grupuna tasnif eden en kuvvedli deliller (grammaire) ve (syntaxe) sahalarında mevcuttur. (Morphologie) noktai nazarından (agglutination) hususiyetiyle Türk lisanı herhangi bir Alp diliyle derhal mukayese edilebilir. Muhtelif fikirler veren (infix, suffix) leri esas itibariyle bilûmum Alp dillerinde aynıdır. Türkçe seviştirilememek kelimesiyle meselâ Sumer lisanındaki AGUZİGA kelimesini mukayese ediniz. Bu kelime A harfi "kuvvet", GU kelimesi "boyun,, ZİG kelimesi "kaldırmak,, manasını ifade etmektedirler. Bütün kelimenin manası ise "boynunu kuvvetle yukarı kaldırmak", "kuvvetlenmek", "sabah" (güneş sabahleyin kuvvetlenmeğe başladığı için) manasını ifade etmektedir.

Kelime teşkilinde esas kelimenin tekrürü de yine Alp lisanlarının bir hususiyetidir. Meselâ türkçe KÜPKÜRÜ, BEMBİYAZ kelimelerini Sumer lisanındaki BARBAR kelimesiyle mukayese edebiliriz. Zira BAR ("parlamak") tekrür ederek "güneş" (yani çok parlamak) manasını almıştır.

(Grammaire) sahasında dahi Türk ve Alp dilleri arasındaki rabitalar derhal göze çarpmaktadır. Sumer lisanındaki NAMBAGARRENZEN (oturmıyasan) kelimesiyle türkçedeki sevmek, sevmek, sevdirmek, sevdirmek, seviştirilmek, seviştirilmemek kelimelerinin tarzı teşekkülleri arasında hiçbir fark yoktur.

Bilûmum Alp lisanları gibi türkçede dahi (genre) ve (dual) yoktur ve (prepozisyon) yerine (postpozisyon) kullanılmaktadır.

Alp lisanlarının başlıca hususiyeti (syntax) ta mahfuzdur. Alp lisanlarında bilûmum ikinci derecedeki anasıt birinci derecedeki anasırdan evvel vazolunur ve tabii hallerde fiil cümlelerin sonuna gelir. Bu hususiyet Alp lisanlarını diğer

EVİN KAPISI ve SUYU İÇTİM cümleleri Alp lisanının bu hususiyetlerini en bariz şekilde ispat etmektedirler. Ancak Türk dilinin tekâmülü sayesinde türkçede mananın darbesine göre fiil yer değiştirir: Meselâ kitabı bana ver, ver bana kitabı, bana ver kitabı. Halbuki tabii hallerde fiil daima cümlenin nihayetine gelir.

Sumer lisanındaki AMMA — DA DAMGARA EDAG (Umma şehriyle harbetti) cümlesinde de fiil nihayettedir. Halbuki Hint - Avrupa lisanları aynı cümleyi teşkil ederken fiili failden sora ve mefulden evel getirilir.

Hulâsa, kelime, (vokaleharmonie) şekil, (grammaire) (agglutination) ve (syntax) noktai nazarından Türk ve Sumer dillerinin Alp silsilesine mensup oldukları sabit olmaktadır.

Maksadım misaller zikrederek bu akrabalığı tahlil etmek değildir. Burada ancak esaslı prensipleri işaret etmekle iktifa ediyorum. Bu münasebetle kadim tarihin en eski dilini teşkil eden Sumer lisanlarıyla en eski kitabesinin milâttan sonra 8 inci asırdan gelen Türk dilinin aynı dil olduklarını vokabüler fonetik, morfoloji ve syntax delilleri ispat etmektedirler.

Hint - Avrupa ve Türk dilleri arasındaki rabitalara gelince, yukarda zikrettiğimiz veçhile İrlandaya kadar imtîdat eden KELT ler kranoloji ve vokabüler itibariyle ALP ırkına mensupturlar. Esasen aynı Alp kelimesinin Kelto - Türk mahiyetinde bulunduğunu ve "Türk" kelimesinde (sinonim) olduğunu görmüştük.

Hint - Avrupa dillerinin diğer bir ucunu teşkil eden SANSKRİT dili de Sumer lisanıyla rabitalar göstermektedir. Bu rabitalar yalnız İNTOS nehri kenarlarında kâin MOHENCO DARO ve HARAPPA mahallerinde bulunan Sumer medeniyetinin izleriyle değil, aynı zamanda SUMER ve SANSKRİT kelimelerinin benzeyişleriyle de sabit olmaktadır. Bunlardan biri Sumer lisanında "göz,, manasını ifade eden İGI kelimesidir ki SANSKRİT lisanında AKŞİ şeklinde görünür ve bunun Kot lisanındaki mukabili de EAGE dir.

Türk ve Hint - Avrupa dillerinin rabitaları yarı Hint - Avrupalı ve yarı Alp addedilen ve kadim tarihi devirlerde MESOPOTAMYA ya giren KOSALILAR vastrasıyle de ispat edilmektedir. KOSALILAR ın başlıca hususiyeti atı Anadoluya getirmiş olmalarıdır. Halbuki atın hıdayette Türklerin yaşadığı Ortaasya yaylalarında bulunduğunu biliyoruz.

Bundan maada Kosalıların ilâhı da TURGU tesmiye ediliyordu. TURGU kelimesi ise "Türk,, kelimesiyle aynı manayı ifade eder ve ETİ lisanında "kuvvet,, manasını veren TARGU kelimesine bağlıdır. Başka kaynaklardan da tetkik ederek "Türk,, kelimesinin de "kuvvet,, manasını ifade ettiğini yukarda gördük.

Türk ve Hint - Avrupa dilleri arasındaki rabitaların tetkiki için ETİ ler de haddi zatinde büyük bir kaynak teşkil etmektedirler. Umumiyetle zannedildiği gibi ETİ ler bir tek dil konuşuyorlardı. Onların imparatorluğu birkaç dile malik bulunuyordu. Sonradan gelme ve istilâcî anastrın dilinden tamamiyle ayrı bir dil konuşan yerli ETİ ler "Alp,, ırkına mensup bulunuyorlardı ve (aggluti-

native) karakteriyle esas itibatiyle Türk diline çok benzeyen bu yerli iki dil PROTOHATTI ve BALAI tesmiye edilir.

Meselâ, PROTOHATTI lisanındaki VA — AH — KU — UN kelimesini teşkil eden VA, AH, KU, UN kelimeleri ayrı ayrı manalar ifade ediyor ve türkçede olduğu gibi kelimelerin teşkilinde "EDAT., rolünü ifade eder. Sivas ve Tokat arasında konuşulan yerli ETİ lerin BALAI lisanında LUKİ LUKINTA kelimesi vardır ki manasına şiddet vermek için kökünün tekrar edilişi itibariyle türkçe KUPKURU kelimesine benzemektedir. Sonradan gelen ETİ ler de HUL kökünün tekrar etmek suretiyle aynı kalıp üzerine HULHULİYAVAR kelimesini vücuda getirmişlerdir.

Hint - Avrupa kelimelerini tetkik ettiğimizde asılları Türk - Alp olan büyük bir kelime küresine tesadüf edeceğiz. Bu kürsüden, başka arkadaşlar size bu rabitaları ispaten birçok kelime listeleri göstereceklerdir. Meselâ: Hint - Avrupa mütehasısları "baba,, manasını ifade eden GOTLAR lisanındaki ATTA ve İslavca OTEZT kelimelerinin Asyadan alındıklarını beyan etmektedirler. Aynı ATTA kelimesi HITİT lisanında da "baba" manasıyla görünüyor ve Sumerlerin ad ile Türklerin ata kelimesinden ileri gelmiştir. Bundan maada Hitit lisanında "valide,, manasını ifade eden anna kelimesinin türkçe ANNE kelimesiyle olan rabitaları meydandadır.

Bazı etimolojik lûgat kitapları "eşek,, manasına tekabül eden Hint - Avrupa kelimelerini "aslı meçhul,, yahut ibranicenin aton (dişi eşek) kelimesinden ileri gelmiş farzederler. Meselâ: lâtince ASINUS, İzlandalıların ASNI, İslavların OSEL, Keltlerin ASEN kelimeleri şahsî tetkiklerime nazaran bu kelimenin aslı Sumer lisanında "eşek,, manasını ifade eden ANŞİ kelimesinden ileri gelmiştir, fakat bilâhare harfler (mêthèse) suretiyle yerlerini değiştirerek türkçedeki EŞEK ve ermenicedeki EŞ kelimesine tetabuk eden AŞNI, ASNI, ASİN şekillerini almıştır.

Keza türkçe KEDI kelimesi ingilizce CAT, lâtince CATUS, İslavca KOT, rumca KATTA, ermenice GADU kelimelerine tetabuk etmektedir. Bazı etimolojik lûgat kitapları bu kelimenin karşısına da "aslı meçhuldür,, kaydini koyuyorlar ise de, ağılebi ihtimal o da Alp - türkçe lisanına mensuptur.

Sizleri fazla işgal etmemek ve aynı zamanda Hint - Avrupa dillerinden başka FİNNO — UKR, KAFKASYA, hatta SAMİ diller ile Türk dili arasındaki ana rabıtayı ispat etmek için asıl kökü Türk olan bir kelime olarak, onu bütün komşu ve uzak dillerde tetkik ediyorum.

Ben GÖK TÜRKLERİN en eski edebî eserlerinde zikredilen KIRIĞLIĞ kelimesini alacağım. "Parça" ifade eden bu kelimeyi (türkçe KIRINTI kelimesiyle mukayese ediniz) kökü Kir dir.

Evvelâ milâttan 4000 sene evel Mesopotamyada yaşayan SUMER lerin lisanında GİR kelimesi vardır ki "kesmek" manasını ifade eder ve kökü de aynı

manada bulunan KUR kelimesidir. SUMER lerin GIR ve Türklerin KİR kelimesi aynı manayı (kırmak), (kesmek) ifade eden aynı kelimedir.

Yine Sumer lisanında UKURRİM kelimesi kâhin manasında kullanılıyordu. Burada kelimenin kökünü teşkil eden K ve R seslerine bir M ilâve ediliyor.

Sumerlerin komşusu olan Asurîlerin "hürmetle eğilmek" manasındaki KAMARU kelimesi bu üç eser üzerine yapılmıştır.

SAMİ Arapların da "kamer" için KAMARUN kelimesini kullandıkları da şayanı dikkattir müdevverleşmek manasıyla kullanılmış olması muhtemeldir. Halbuki İbranilerle Habeşler "kamer" i VARHA tesmiye ederler. Burada K ve (R) harflerini esas tutarak bir (S) ilâve ettiğimizde gene arapçanın "kırmak" manasındaki KASARA kelimesine tesadüf ederiz.

Sumerlerin UKUBRİM (kâhin) ve Asurîlerin KAMARU (eğilmek) kelimesinden yine Asurîlerin KUMRA (kâhin) kelimesi hâsıl olmuştur. Ermeniler de bu kelimeyi manasıyla beraber almışlar ve yalnız harflerin yerlerini değiştirerek (metathèse) yine kâhin manasını ifade eden KURM kelimesini yapmışlardır.

İslavlaşmaktan evel Türk ırkına mensup olup bir müddet Kafkasyada ikamet eden Bulgarlar da "put" manasını ifade eden KUMİR kelimesini Ermenilerin KURNİ sinden almışlardır. KUMRA ve KURNİ kelimeleri Sumer - Asurî put-perest devrinden kalmıştır, zira daha sonraki Asurî lisanında KAHNİ; KAHNA kelimeleri mevcuttur. Ermeniler mezkûr KAHNA kelimesinden olarak papazlara KAHANA derler.

Samî lisanları sahasını terketmezden evel şunu da kaydedelim ki eski Mısır lisanında dahi aynı K, R köküne tesadüf etmekteyiz. Meselâ KARİ kelimesi "maber" manasını ifade eder (yani kırılacak, eğilecek yer) R ve L harfleri yekdiğerinin yerini tuttuğu cihetle, kıpti lisanında "eğilmek" manasını ifade eden KOLJ kelimesine tesadüf ediyoruz.

Arapçadaki KARAM (türkçe "kerem") kelimesi de aynı (eğilmek, hürmet etmek) manasını ifade eder. Gök - türkçenin bu KİR esasını Hint - Avrupa lisanlarında takip etmekten evel Kafkasya ve Finlandiya - Ukrayna lisanlarını alalım.

GÜRCÜ lisanında K R kökü mevcuttur ki, "kırmak" la yakından alâkadar olan "ayırarak" manasındadır. GAKRA (ayırarak), TZAKRA (üstünden atmak) ı DAKRA (silkemek) kelimeleri hep KR aşından ileri gelmiştir.

"Hürmet etmek", "eğilmek," manasında FİNLANDIA lisanında KUMARTA, Estonya lisanında ise KUMARDAMA kelimeleri vardır. "Rica etmek manasını ifade eden macarca KEREM de dahil olmak üzere bütün bu kelimeler "eğilmek - kırmak" manasına doğru gitmektedirler. Finno - Ukrayna lisanlarından ÇERMİSCE de KADIR (eğri) ve KART (kâhin) kelimeleri vardır KART kelimesi tatarca dahi aynı manada kullanılmaktadır.

MORDVIN lisanında KİRTAMS (eğmek, toplamak) VOTYAK li-

sanında KİMANİ ile ZİRYEN lisanında KİMMİ (devirmek, altüst etmek) Lapon lisanında KURK (üstünden atmak) "rica etmek eğilmek" manasını ifade etmekte olup türkçenin KIR ından farksızdırlar.

Hint -Avrupa lisanları sahasına girdiğimde evvelâ içlerinden en aykırısı olan ermeniceyi alıyorum. Orada bile GOR (eğri) kelimesi KIR kök kelimesine tetabuk etmektedir. "KELT" ailesine mensup GALL lisanındaki KUIR BRETON lisanındaki KUAR IRLANDA lisanındaki FIAR ve eski GALL lisanındaki VERO kelimeleri de kâmilen "eğri" manasını ifade etmektedirler.

Hint -Avrupa lisanları umumiyetle bir M ilâve suretile KIR kök kelimesini kullanmışlardır. M harfi Hint-Avrupa dillerinde çok defa (determinatif) rolünü ifade eder.

KIR ın ilk diğer manası "eğri" dir. Meselâ: Keltlerin "CROM,, almanca'nın "krumm" ingilizcesinin "crump,, danimarkalıların "krum,, , felemenklerin, "krom" ki kâmilen (eğri) manasını ifade etmektedir. Lâtince "curvus,, fransızca "courbe", italyanca "curva,, rumca "kirtos,, kelimeleri de yine (eğri eğrilmiş) manasındadırlar.

Slav ailesinden rusça "Krivizi" lehce "kirvizi,, bulgarca "kriv,, kelimeleri (eğri) manasındadırlar. Rusların "KURG,, Çekoslovakların "KRUH,, kelimesi (yuvarlak - eğrilmiş) manasını, Arnavutların "omuz" (yani eğrilmiş yer) manasını ifade eden KRAK kelimesi hep aynı KIR dan ileri gelmektedir.

Aynı KIR, Hint-Avrupa lisanlarında "böcek, yılan" manasını da almıştır (krvrılmak eğilmek kabiliyetleri nazarı itibara alınarak) nitekim Sanskrit lisanında KRMRH acemcede KIRM, SOGT lisanında KRİM, Yağnobî lisanında KİRİM, kürtçede KRUM, Osset lisanında KRUİM, lâtince UERMİS, almancada VURM, rumcada ROMOS, Litvanlıların lisanında KİRMİS kelimeleri "böcek" yahut " yılan,, (yani eğilen hayvan) manasını ifade etmektedirler. Litvanyalıların lisanında KUMPAS "eğri" Lettonların lisanındaki KRİHVS "papaz" kelimeleri de yine (ibadet etmek için eğilmek manasını ifade etmektedirler).

Aynı K R ve M sedaları Hint -Avrupa lisanlarının atideki kelimelelerinde dahi mevcuttur. Sanskrit lisanında (KMAR, Avesta lisanında KAMARA, ermenice KAMAR, lâtince KAMERUS ("kemer, eğri yer" manasında) ermenicede KAMAK kelimesi de vardır.

İşbu oldukça zengin kelime sergisi Hint -Avrupa lisanlarının türkçe KIR kök kelimesile olan esaslı rabıtayı ispat etmektedirler. Bu rabıtayı ispat eden yalnız KIR kelimesi değildir.

Bu kelimelerden maada gramatik deliller de Hint -Avrupa dillerile Türk dili arasındaki rabıtaları ispat etmektedirler.

Hint -Avrupa dillerinde bilhassa göze çarpan UMLAUT (yani kelime-

lerin teşkilinde harf değiştirme) bâdîsesi Türk dilinde de mevcuttur. Herkesin bildiği sessiz harflerin değişme kanunundan maada (meselâ: Balık - balığı, ekmek, ekmeği) daha derin UMLAUT lar vardır. Meselâ: Elealmak. Halkın telâffuzu da bunu teyit ediyor, zira söylemek fiilinden söyliycek fiiline mukabil söyliycek fiilini çıkarıyor.

İsimlerin ahvaline gelince FİN lisanında 17 nevi ahvali isim mevcut iken, türkçedeki ahvali isimlerin Hint - Avrupa lisanlarının miktarına muadildir: Nominatif, accusatif, genetif, datif, locatif, ablatif ve instrumental. ETİ dilinde de bu isim halleri aynen mevcuttur. Türkçede instrumental halinin mevcudiyetinden bahsedişim belki bazıların hayretini mucip olmuştur. Fakat linguistik tetkiklerin eskiden Türk dilinde bu halin mevcudiyetini ispat ettiklerini bilmemiz icap eder. Eski türkçede mezkûr instrumental hal İN edatı ile nihayet buluyordu.

İsmi halleri miktarlarından maada mazı hallerin esasları itibarile de Türk ve Hint - Avrupa dilleri mukayese edilebilir. Meselâ: *accusatif*, ve *genetif* halleri. Malûm olduğu veçhile Hint - Avrupa lisanlarında *accusatif* çok defa N ile neticelenir ANTROPOS, ANTROPON yahut Türk lisanında da *accusatif* NE ile nihayet bulur. *Genetif* de Hint - Avrupa lisanları N ile neticelenir. Meselâ:

KOT lisanında	Wato - Watins
ETİ lisanında	Watar - Watenas
SANSKRİT lisanında	Udhar - Udnas
LÂTİNCEDE	Femur - Feminis

Hint - Avrupa lisanları *genetif* lerindeki bu N, Türk lisanındaki *genetif* in İN ine bağlıdır. Zira Türk dilinde de *genetif* İN ile neticelenir. Misal olarak KİTAP — KİTABIN muzafınıleyh halini gösterebiliriz. Bu münasebetle şunu da kaydedelim ki bugünkü Ermeni dilinin isim halleri türkçenin hallerile aynen mukayese edilebilir, şöyle ki:

Ermenice	Türkçe
SINDUK	SANDIK
SINDUKI	SANDIĐI
SINDUKİN	SANDIĐIN
SINDUKEN	SANDIKTAN

Bundan başka Ermeni lisanında *Cem edat*'ını teşkil eden NER Türk dilindeki LER *cem edat*'ını tekabül etmektedir. Birinci ve ikinci şahıslarda olsa bile zamirlerde ve fiillerde dahi Türk ve Ermeni dilleri arasında bir aynılık vardır. Esasen birçok lisanlarda üçüncü şahıs zamir gayrimuntazamdır. Malûm olduğu veçhile Hint - Avrupa dillerinde hal (*indikatif présent*) in birinci şahıslar M, ikinci şahıslarda S ile neticelenir.

Meselâ Sanskrit dilinde EMİ, EŞİ (gidiyorum, gidiyorsun), ETİ lisanında EŞMİ, EŞŞİ (İM, — SİN), Ermeni dilinde (y) EM, (y) ES.

Birinci şahıstaki (M) harfini Gök - Türk dilinin şahsi zamirini teşkil eden MEN de (osmanlıca BEN), ikinci şahıstaki S harfini ise SEN zamirinde görmekteyiz. Türk lisanında fiiller de aynı kalıp üzerine tasrif olunur: giderim, gidersin. Türk dilinde (prénom possessif) tayin edatını teşkil eden (M) harfi de bunu ispat etmektedir. Aynı tayin edatına mukabil SUMER ve ETİ dillerinde de (MU) ve (MIŞ) şekilleri mevcuttur.

Bundan başka türkçede olduğu gibi ETİ dilinde zamirlerin cem'i birinci ve ikinci şahıslar VEŞ ile ŞUMES tir ki, bunların da esası V ile S sedalarıdır. Nitekim türkçe BİZ kelimesinin B harfine Gök - türkçedeki V sedası tekabül etmektedir; Parmak - varmak, birmek - vermek, yalparmak - yalvarmak. Şu halde, ETİ dilindeki VEŞ ve ŞUMES zamirlerini VİZ ile SİZ (analogic) leriyle karşılaştırabiliriz.

Türk ve Hint - Avrupa dilleri hakkındaki bu sarfi tetkikatı derinletştirmek kabil olmakla beraber çok uzun sürecektir. Fakat, sözümü bitirmeden fiillerin teşekkülündeki şayanı dikkat aynılığı de kaydetmek isterim.

Hint - Avrupa lisanlarında fiillerin müfret gaip şahıslarının (possessif) şekilleri nihayetlerine (NT) hecesinin ilâvesiyle husule getirmektedir.

ETİ lisanında NTARİ, Sanskrit lisanında BHARATE — BHARANTE, rumcada *ferete - feronte*, lâtince *legittur - leguntur*, "KOT" dilinde *bairada - bairanda* edatları da aynı işi görmektedirler.

Hint - Avrupa lisanlarındaki NT türkçenin N ile *dur* edatlarına tekabül etmektedir; şöyle ki: kaşımak - kaşınmak, kaşındırmak. Bilhassa (ETİ) lisanındaki -NTARİ (*passif*) edatının türkçe *kaşındırmak* fiilinin -NTIR edatıyla benzeyişi son derece şayanı dikkattir.

Yurttaşlarım,

Sözlerimi burada bitirirken, söze henüz başlamış olduğumu hissediyorum. Zira her türlü kabiliyetleri ve birçok lehçeleriyle asırlardanberi mevcudiyetini muhafaza eden Ana Türk dilinin heyeti umumiyesini örten asırdide perdenin ancak bir ucunu kaldırmak kabil olmuştur.

Şunu da ilâve edelim ki, bu büyük perde açıldıkça Türkiyat ilmi ile Türk dili tarihinin tedricen Mongol muhitinden çıkarak tetkikine henüz başlanmış olan Alp ırkının konuştuğu lisana bağlı bulunduğunu göreceğimize derin bir inanışla inananlardanım.

Bu suretle, tam 1200 sene evel ORHON nehri kenarında GÜL—TEKİN tarafından izhar edilen arzu on iki asırlık bir kayıtsızlıktan sora Gazî Mustafa Kemal Hazretletinin yaratıcı eliyle tahakkuk etmiş olacak ve bütün dünya GÜL—TEKİN'in şu tarihî sözünü tekrar edecektir:

BENGİN İL—TUTA OLURTAÇİSEN TÜRK BUDUN

«Ey Türk Milleti, sen ebedi bir imparatorluğu muhafaza edeceksin!»

Reis — Bugünkü müzakeremiz bitim bulmuştur. Encümenlere intihap olunan zevat yarın saat on üçte Kâtibi Umumînin buradaki dairesinde toplanarak reislerini seçeceklerdir.

Kurultay da yarın saat 14 te toplanacak ve söz alanlar rezlerini sırasıyla izah edeceklerdir.

Kapanma saat 18,10